

YAPRAK

Her ayın biriyile onbeşinde çıkar
Fikir, Sanat Gazetesi
sahibi ve yazı işlerini fiilen idare
eden : Orhan Veli KANIK
Yıl : 1 Sayı : 5
1 Mart 1949
15 Kuruş
Abone: 6 aylığı 150 Kuruş
Adres: Posta Kutusu 179, Ankara
Giney Matbaacılık ve Gazetecilik
T.A.O. — Ankara

Sanatta Gafil Avlanmak

Melih Cevdet ANDAK

Sanatkar da, tıpkı öteki insanlar gibi, duygularını, düşüncelerini çevresinden ediniyor. Onun ayırdedici özelliği bu duyguları, düşünceleri yazması, yaymasıdır. Böyle olduğu için de belli bir zamanın özelliklerini araştıran tarihçi, o zamanda yaşamış sanatkarların eserlerine baş vuruyor. Yargılarını, çoğu zaman gafil avlanan, bu sanatkarların sözlerine dayatıyor. Gene bunun gibi, bir sanatkarın kişiliğini bütünü ile ortaya çıkarmak isteyenler onu kavrayan, kulavuzlayan çevre ile bıraktığı eserler arasında bir bağ aramaya koyuluyor, sonunda da diyelim ki şöyle bir yargıya varıyorlar: "Bu kişi yaşadığı toplumun şu katındandır. İşte, duygularına, düşüncelerine bakın! Tam kalbinin duyguları, düşünceleri."

Kazılardan ele geçen çanak, çömlek için de öyle değil mi? Evirip çeviriyorlar; taşına, toprağına, işçiliğine bakıp: "Tarihten şu kadar yıl önce yapılmış," diyoruyorlar.

Demek ki yapıldıkları, yaratıldıkları yılların duygularını, düşünce özelliklerini eski eserlerin de, yeni eserlerin de kaçınılmaz damgalarıdır.

Ama eski sanatkarla yeni sanatkar arasında, bu bakımdan, önemli bir ayrılık var. O da yeni sanatkarın bu kaçınılmazlığın bilincine varması, içinde bulunduğu topluma olan alışverişini iyice kavramasıdır. Bu bilinç günümüzün sanatkarını bir çömlek parçasından ayıran başlıca özelliklerden biridir. Bugünün sanatkarı tarihçiler, toplum-bilimciler için dil-siz bir kalıntı olmak yani gafil avlanmak istemiyor. O, yaşadığı günler, içinde bulunduğu toplum üstüne verecek yargılara katılmak, etkin bir ödev gütmek istegindedir. İşte günümüzün sanatkarını sorumlu kılan da bu istektir. Ya çevremizle olan alışverişine aldırış etmeden duygularımızı yazmakta kalır ama verecek yargılara da katlanırsız; yahut da bütün sorumluluğu benimsenir, işe öyle girişiriz.

Demek ki duygularımızın, düşüncelerimizin çevremizle olan ilişkisini sadece bilmek de yetmiyor. Sorumlu sanatkar çevresinden aldıklarını inceden inceye ayıklamak, seçmek, atılan bütün tohumların boy verdiği bakımsız bir toprak olmaktan kendisini kurtarmak zorundadır.

HÜRRİYET ŞİİRLERİ

I

Oktay RİFAT

Hadi ordan
Haini vatan
Sümüklü cenabet
Hürriyet var bu memlekette hürriyet
Yenişehirde hürriyet
Kavaklıdere hürriyet
İçerde hürriyet dışarda hürriyet
Gelsin hürriyet gitsin hürriyet
Mis sokağında çakır gözlü Hürriyet
Karpuzı yar göbeğinden
Hürriyet çıkar içinden
Dişle Çimçim elmasını
Dilinde hürriyet
Burunda hürriyet
Kulakların hür değil mi kulakların
Kulakta hürriyet
Kuslarda tavuklarda sineklerde hürriyet
Bu memleketin sinekleri
Bu memleketin sinekleri hür
Bu memleketin aydınları
Bu memleketin aydınları hür
Bak Ali Beye
Girer dilediği berbere
Bir güzel traş olur
kimin karışmak haddine
Hür çünkü herifcioğlu
Hür oğlu hür
Gelgelelim bizim Kara Memişin
Hiç açma Kara Memişten
O köftehor da hür
Hür işte baksana
Bitleriyle hür
Sıtmasıyla hür
Koştı muydu körpe gelini sapanı
Çatlak toprağın üstünde hür
Hür mavi göğün altında

Canım ciğerim mavi gök
Bu hürriyet bize çok
Sen bize rahmetinle beraber
Sıtması bitsiz
Ağanın öküzleri gibi semiz
Gelinin memeleri gibi dolgun
Bize yaşar
Bize uygun
Bir hürriyet gönder

Genç Şairden Beklenen

Orhan Veli KANIK

Yirmi yaşımızı dolduralı bir iki seneden fazla olmamıştı; beylik kulluplar, beylik oyunlar, beylik dünyalar içinde bunalmış kalmış olan şiire yeni imkânlar arayalım dedik. Şiire yeni dünyalar, yeni insanlar sokarak, yeni söyleyişler bularak şiirin sınırlarını biraz daha genişletmek istedik. İlk işimiz, bilinen sanatları bir tarafa bırakıp, şiiri bu sanatlar dışında şiir yapan özellikleri aramak oldu. Böylelikle onu bir reçete, bir tarife matahi olmaktan kurtaracağız. Bu işi başarabilmek için de şiir tarifelerinin verdiği tertiplere karşı gelmek gerekiyordu. O tertipleri bulmuş olan şiirle o şiire sıkı sıkıya bağlı kimselerin bu dikine giden hareketten memnun olmaları beklenmeli idi. Üstelik biz de görmek istediğimiz işin ne olduğunu belirtmek için, bir takım softaların damarına basmaktan hoşlanıyorduk. Şiirlerimizin yadigarlığı sadece alışılmış kalıplar dışına çıkışından değil, çıkmak isteyişinden, bunda ayrı bir keyif buluşundandı. Gayretimizin nasıl bir sebebe dayandığı anlaşılınca biz de biraz yumuşar gibi olduk. Gel gelelim, bu arada şiire girmiş olan bazı şeyler, şiirin öz malı imiş gibi, yerleşti kaldı. Bunlardan biri eski şiirin yüksekte konuşmasına karşılık olarak şiire sokulan alelade konuşma; biri de eski şiirin büyük konularının, büyük heyecanlarının yanı sıra da tutulunca iş değışti. Genç okur yazarlar, hattâ bu işle uğraşanlar, sandılar ki şiir yalnız küçük olayların, yalnız alelade bir dille anlatılmasından meydana gelir. Böyle böyle bu basitlik, bu alelade şiirin bir tarifi, bir şartı oldu. Basitlik, alelade derken belki de biraz insafli davranıyorum. Basitlik, alelade demek boşluk, hiçlik desem daha doğru olur. Şairin, mısraları içinde, okuyucuya hiç bir şey söylememesi bir yana, söyleyişteki basitliğin de gerektiği gibi anlaşılmasını sanıyorum. Kolay okunan mısraın, kolay yazılır bir şey olmadığı pek bilinmiyor. Bunu anladığımız an şiirin güçlüklerini görecek, emeğe saygı göstermesini öğreneceğiz. Yalnız şairin emegine değil; bütün insanların emegine. Ondan sonra da kolay kolay boş lakırdı edemeyeceğiz. Genç şairlerimizin çoğunda, ne yazık ki, böyle bir boş lakırdı ile yetinme hali görüyoruz. Yazımın baş tarafındaki sözlerden de anlaşılacağı gibi, şiirimizin bu hale gelmesinde galiba bizim neslin büyük payı var. Ama, şair olacak kimsenin biraz düşünmesi, niyetle görünüşü birbirinden ayırabilmesi gerekir. Zaman zaman alelade şeylere de dokunabilmek başka, durmamacasına alelade olmak başka. Ayrıca, türlü işlerde çalışan milyonlarca insanın, iş görmüş adam olmanın hakkını kazanabilmek için, göbeği çatırken, iki lakırdı çırpıştırıp bir iş yaptım sanmanın kolay kolay hoş görülme-yeceğini bilmek lazım.

Bu küçük yazıyı yazmaktan maksadım genç şairlerimize satışmak değil. Onların en kötüsünün bile Bir sarışın yaramaz Aldattı beni bu yaz; Sevdada karar olmaz; İşte kumralı geldi.

deyip şair sırasına katılma- rından kat kat üstün olduklarını biliyo- rum. Genç şairlerden beklenen, sa- dece, el birliğiyle yıktıkları o eski, o sahte, o yaldızdan ibaret şiire kar- şılık özlü, beşerî bir şiir, bir gerçek şiir yaratmalarıdır. Bunu bugüne kadar biz de gerektiği gibi yapama- mışsak çalışalım. Tek, Türk dili de, Türk şiiri de insan içine çıkabilecek, bizi Türk oluşumuzla öğündürebile- cek bir hale gelsin.

Akhım yatmadı.
Bu sabah bir gazetede şunları okudum: "Birinci Dünya Harbinin sonundan beri seziilen Avrupa buhranının iktisadi ve siyasi kabuklarını soyup insanın özündeki kokuşmanın (tefessühün) sırrını arayanlar bir ruh skleroziyle karşılaşmışlardır.. Teknik seviye ile mânevî seviye arasında bugünkü çilekş dünyamızı kıvrandıran ve bunaltan bir nisbet-sizlik veya tersine bir nisbet peyda olmuştur: biri yükselirken öteki alçalmaktadır".
Akhım yatmadı.
Benim aklim bir yana, bu iki düşünceyi şöyle kaba taslak karşı- laştıralım. Birinci düşünce, memle- ketimizde, belli bir işyerinde yapılmış bir gözlemden doğuyor; ikinci düşünceyse Avrupa insanının özün- de bir kokuşma ön yargısına dayanı- yor. Hangi çeşit insanın hangi yönü, niçin, nasıl kokuşmuştur, belli de- ğil. Birinci düşünce kavramlar o- laylara ve gerçeğe sarılı, ikincisinde kavramlar kendi aralarında sarmaş dolaş oluyor.

Makineyle insanlığın hâli arasında

Şairin Kahramanlığı

Güzel şiir yazmakla iş bitiyor mu? Nice güzel şiirler yazmış şair- ler var ki sevmiyoruz, nice kötü şi- irler yazmış şairler de var ki onlar- ın kötü şiirleri bize batmıyor, bu şairlere bayılıyorz.

Okuyucu, sevdiği şairin yaşayı- şını bilmek istiyor, başından geçen vakalara ilgi gösteriyor, son nefes- inde söylediği sözü merak ediyor, kimlere sevdalandığını, nasıl yaşadı- mız öğrenmeğe çalışıyor. Sinema meraklısı da böyle değil mi? O da Rita Hayword'un boyunu, kilosunu, belinin, kalçalarının santimi santi- mine ölçüsünü öğrenmek için dergi- ler karıştırıp durmuyor mu? Şairler halkın karşısında, tıpkı sahnedeki gibi ölçülü biçili hareket etmek ge- rektiğini eğer bilmiyorlarsa bilsin- ler. Ama biliyorlar da. Baudelaire saçlarını yeşile boyadığı zaman hal- kı şaşırtmak istiyordu.

Halkın, şairin hayatıyla yakın- dan ilgilenmesi, belki de sadece bir meraktan ileri geliyor. Şairin haya- tı, eserini daha kolay anlamamıza

DALGACI MAHMUT

İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da,
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağmda,
Ne halteedeceğimi bilemem.

Orhan VELİ

İKİ DÜŞÜNCE

Sabahattin EYUBOĞLU

Sanat okulu müdürü bir arkadaşım: "Makine çok- ukların ahlakını düzel- tiyor" dedi. "Nasıl olu- yor bu iş?" dedim. An- lattı: "Bir makinede belli bir işi, bel- li bir zamanda yapmağa çalışan çok- uk tembelligin, dikkatsizliğin, sav- saklamının sonuçlarını kendi gözle- riyle görüyor. İş o kadar aydınlık, o kadar belli ki yalana dolana, mı- rın kırına da yer kalmıyor. Bakımın, emeğin, özenin tam karşılığını ve- ren makine sabah akşam çocuğa e- linin va kafasının gücünü hesapla- yıyor; sanki ona: "Benimle yapaca- ğın her işçen sen sorumlusun, ben karışmam" diyor. Bizim bölgenin çocuklarında da en eksik olan bu- müş bir gözlemden doğuyor; ikinci- ları işde suç hep başkalarının. Okul- daki bütün kötülüklerinin başı da- bu. Makinenin düzeltmediği ruhlar da oluyor elbet; ama onları ne düzel- tir bilmem.

Akhım yatmadı.
Bu sabah bir gazetede şunları okudum: "Birinci Dünya Harbinin sonundan beri seziilen Avrupa buhranının iktisadi ve siyasi kabuklarını soyup insanın özündeki kokuşmanın (tefessühün) sırrını arayanlar bir ruh skleroziyle karşılaşmışlardır.. Teknik seviye ile mânevî seviye arasında bugünkü çilekş dünyamızı kıvrandıran ve bunaltan bir nisbet-sizlik veya tersine bir nisbet peyda olmuştur: biri yükselirken öteki alçalmaktadır".
Akhım yatmadı.

Benim aklim bir yana, bu iki düşünceyi şöyle kaba taslak karşı- laştıralım. Birinci düşünce, memle- ketimizde, belli bir işyerinde yapılmış bir gözlemden doğuyor; ikinci düşünceyse Avrupa insanının özün- de bir kokuşma ön yargısına dayanı- yor. Hangi çeşit insanın hangi yönü, niçin, nasıl kokuşmuştur, belli de- ğil. Birinci düşünce kavramlar o- laylara ve gerçeğe sarılı, ikincisinde kavramlar kendi aralarında sarmaş dolaş oluyor.

Makineyle insanlığın hâli arasında

yerine ve zamanına göre çeşitli bağ- lantılar olacak elbet. Ama bunları birer birer ve sahil olarak bilmeden veya anlatmadan ortaya böyle bir düşünce atmak neye yarar? Bir o- kuyucu bu yazıya dayanarak şöyle düşünebilir: "Madem Avrupa'nın hali harap, madem orada insanın özü bozulmuş, buna da makine me- deniyeti sebep olmuş, o halde bize Avrupa'dan gelmiş, gelecek ne varsa şüpheli. Aynı âkıbete düşmemek için biz de, Avrupa'da makine mede- niyetine karşı koyanlar gibi eski "mânevî değerler,e sarılmalyız. On- lar bu değerleri kendi Orta-çağla- rında arıyorlar. Demek şu Rönesans, Hümanizme falan da şüpheli. Ne di- ye över dururuz bunları? Makine medeniyetini besleyen müsbet bilim- ler de şüpheli. En iyisi biz de kendi köklü "mânevî değerler"imize dönelim. Peki ama, iş böyleyse şu softa dediklerimiz, aşırılıkları bir yana, esasta haksız değiller...."

Ama yazar bunu demek istemi- yor elbet. Daha neler artık; hem de Ulus gazetesinde! O sadece mânevî-leşmek gerektiğini söylüyor. Mânevî-leşmek, işte sınırları belirsiz bir kavram daha. İçinde biraz ahlak, biraz ruh, biraz fizik-ötesi vardır; hangi bilinir insan halinin karşılığı olduğu belli değildir. Kulağın bilme- cesi gibi: "Kıvrım kıvrım içinde, ne dersenin içinde". Karşı kavramı "maddileşmek"tir, ama onun da ucu bucağı yoktur. Aslına bakarsanız insanın her hali bu iki kavramı bir- den ve aynı derecede ilgilendirir. Ruh ve beden meselesi: ayrabilirsen ayır.

Şimdi bir bu çeşit dumanlı kav- ramları düşünün, bir de makineyi, o açık, o yaptığı yaptık, verdiği ver- dik, cömert, uysal makineyi. Acap hangisi daha faydalı insana. Ama, diyeceksiniz, makine kötüye kulla- nıldığı zaman iş sarpı sarıyor. E- vet, hele makine bu dumanlı kav- ramlara âlet olunca. Dünyada hangi nimet vardır ki kötüye kullanılamaz. Dilimiz, meselâ, cânim Türkçemiz. Onun bile kötüye kullanıldığı olmu- yor mu?

Acaba halk hangi şairleri sevi- yor? Öyleya, madem ki okuyucu, şa- irin, şiiri dışında, yaşayışıyla, hattâ doğrudan doğruya şahsiyle da ilgi- lidir, o halde olabilir ki şöyle şairle- ri sever de böyle şairleri sevmes. Bize öyle geliyor ki halk her devir- de başka cins şairleri severdi. Mese- lâ XVII. yüzyıl Fransa'sında, klasik çığırın geliştigi çağda, şiir merak- lıları her halde akıllı, ahlâklı, mu- vazeneli şairleri seviyorlardı. Klasik çığır râğbetten düşüp de meydan romantiklere kalınca, sevdadan baş- ka bir şey düşünmeyen, beli kılıç, saz benizli o beyzade şairler göze girdi. Yakın zamanların sevilen şa- irlerini daha iyi biliyoruz. Bunlar her şeyden önce şaşırtıcı insanlar- dır. Deli, acap, sinirli, ama şaşırtıcı, Nasreddin Hoca gibi eşeğe ters binen soyundan şairler.

Ya bu günün halkı, hangi çeşit şairi seviyor acaba? Galiba kahra- man şairi.

Oktay RİFAT

Ahmet Akın tarafından ÜSTAV'a taşınmıştır

